

פרדס השבוע

הרב דוד שושנה שליט"א

חג הסוכות תשפ"א

הוקבעו ימי החג רמז לענינם כי גם בדבר שלא היה הכרחי כמאכל ומשתה עשה הא-ל ית' נס ופלא עמהם במדבר.

וכן ג"כ בשיבת סוכה בכל שנה יש רמז לענני כבוד אבל באכילת לחם ושתיית יין או מים באיזה יום בשנה נעשה רמז למן ולבאר והרי שבכל ימות השנה אוכלים גם כן לחם ושתיים מים, וכמו שאהרן היה אוהב שלום ורודף ומשים שלום בין איש לחבירו ובין איש לאשתו והיה מתנהג **לפנים משורת הדין** כן היה ענין ענני כבוד שהיה בזכותו טובה שלא היה הכרחית אלא לפנים מן השורה כמו שנזכר. אבל הבאר והמן שהיו הכרחיים היו בזכות משה ומרים שהיה ענינם הכרחי לאומה ישראלית כלחם ומים והיא התורה שנמשלה להם שמשה רבינו היה מלמד תורה לאנשים ומרים לנשים במה שהן חייבות ונרמזו באלו השני נסים ההווים על ידם כי כמו שא"א לאדם לחיות בלי לחם ומים כן א"א בלי תורה וכמו ששנו משנה [אבות פ"ג משנה יז] אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח.

וכעין זה מתרץ החיד"א בספרו ראש דוד (פרשת אמור): ואני שמעתי באומרים לי ומטו בה משמיה דגברא רבה הרב החסיד מהר"ר חיים כפוסי הוא עדינו, תריץ יתיב כל שישנו בנותן טעם לשבח דבר דבור על אופנו, ההוא אמר דמן ובאר כביכול איבעי לקב"ה לזונם בלחם ובמים דלא סגי בלאו הכי על כן לא בא זכרונו, ואולם ענני כבוד דהוי נטירותא יתירתא לבל יכס שרב ושמש מילתא דליתא בכל עוברי דרך הלא היא ברבת מרובה מדה טובה אחת היתה ופרסמה בטולא דמהימנותא עוד הצפינו, ה' לו ציוה בסוכות תשבו שבעת ימים כי יזכר ויפקד ענין ענני כבוד דבר הלמד מענינו, אלו דברי הרב מקור חיים זלה"ה.

ועל פי זה אפשר לפרש מסרה כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כג, מג), כי ברחוב גלין (בראשית יט, ב), כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג), והראשונים פירשו מסרה זו כי שלשה המה סוכה עירוב וחנוכה שוו בשעוריהן עשרה טפחים כשר למעלה מעשרים אמה פסול, וז"ש כי בסוכות כמשמעו כי ברחוב רמז לעירוב כי נר מצוה רמז לחנוכה דהני תלתא דינן ושיעורן שוה. אמנם לפי דרכנו אפשר לפרש המסרה הזו, ונקדים דרבנן סברי פ"ק דגיטין (דף י"ב, א) דיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך בשני בצורת, אך מבואר בכתובות דף מג דבעבד עברי חייב לזונן ואינו יכול לומר לו עשה עמי ואיני זנך, וזהו רמז המסרה כי בסוכות הושבתי דרחמנא אמר לעשות סוכה זכר לענני כבוד, וכי תימא מה נשתנו ענני כבוד לעשות להם זכר רב כי כל האזרח בישראל ישבו בסוכות ואין אנחנו עושים זכר למן ובאר שהם מהמתנות טובות שניתנו במדבר מן ובאר וענני כבוד, לזה רמז כי ברחוב גלין שם רמז תירוץ הרב הנזכר **שענני כבוד אינם מוכרחות** כמן ובאר דדרך הולכי מדברות ללכת בחורב ביום וקרח בלילה, וזהו כי ברחוב גלין שהיינו יכולים ללון במדבר מלון אורחים ולא היה מוכרח להקיפנו בענני כבוד, ואמטו להכי נצטוינו לעשות זכר לענני כבוד **שהעדיף מטובו עלינו וגבר עלינו חסדו** לא עשה כן לכל גוי, וכי תימא גם מן והבאר אי הוה בעי הקב"ה מימר אמר עשה עמי ואיני זנך דכך סברי רבנן, לז"א כי נר מצוה ותורה אור, כלומר דקבלנו התורה והמצוה ויש לנו

א.חיבתן של ישראל

אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג' ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון:

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים:

וחגתם אתו חג' לה' שבעת ימים בשנה חקת עולם לדרתיכם בחדש השביעי תחגו אתו:

בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסכת:

למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אנני ה' אלקיכם: (ויקרא כג, לט-מג)

מובא מחלוקת במסכת סוכה (יא, ב):

דתניא (ויקרא כג, מג) כי בסוכות הושבתי את בני ישראל ענני כבוד היו דברי ר' אליעזר ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם.

ובמדרש ספרא (פרשת אמור) מובא גירסא אחרת:

"למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". ר' אליעזר אומר סוכות ממש היו ר' עקיבא אומר ענני כבוד היו.

לתרץ הסתירה במציאות, כותב העמק דבר (במדבר י, לד):

כי בהיותם יושבים במחנה היו באהלים להגין מן השרב, אבל בנסעם מן המחנה היה הענן מגין. נמצא, מה שכתוב (ויקרא כג, מג) "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו'" היה גם סוכות ממש גם ענני כבוד, היינו, בשעת חניה היו סוכות ממש, ובשעת המסע היו ענני הכבוד.

נשאלת השאלה מפני מה נבחר נס זה של ענני כבוד שהיו במדבר יותר מאשר שאר הנסים, כגון המן והבאר שניתנו לישראל כמו שאומרת הגמרא בתענית (ט, א):

ר' יוסי בר' יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים וג' מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן **באר וענן ומן** באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה.

מתרץ המבי"ט בספרו בית אלקים (שער היסודות פרק לז):

וראוי לתת טעם במקום זה למה שראינו שהוקבע חג הסוכות רמז לענני כבוד ולא הוקבע שום רמז לנס הבאר והמן שהתמידו גם כן כל ארבעים שנה שהיו במדבר בזכות האחים הרועים. ואפשר לומר כי גם שהבאר והמן היו ניסים מפורסמים לעין כל והתמידו כל ארבעים שנה כיון שהיה **דבר הכרחי** שא"א בלי מציאותם כלל לא הוקבע רמז להם אבל ענני כבוד שלא היה כל כך הכרחי כמו הם אלא כדי שלא יהיו בחורב ביום וקרח בלילה

דין עבד עברי דלכ"ע חייב לזונו ומש"ה אין זכרון למן ולבאר משא"כ בענני כבוד דהוי תוספת מרובה, על כן נצטינו לעשות זכר למו וכתירוץ הרב הנזכר.

רואים איך הקב"ה מחבב אותנו, וגם מובא בליקוטי תורה (פרשת נצבים סימן ה):

אך בכסה ליום חגנו. פי' בחי' בכסה שהוא התכסות והסתר השמחה שלא נראית ונגלית בר"ה כי חרדה ורעדה הם המעלימים ומסתירים את השמחה שלא תהא אלא בבחי' גילה. הנה התכסות הזאת תתגלה ליום חגנו הוא חג הסוכות שהוא סתם חג שבגמרא שאז תתגלה השמחה בגילוי כי בר"ה החרדה היא בחי' שמאל דוחה ולא דוחה לגמרי ח"ו אלא כמ"ש [שיר השירים ב,ו] שמאלו תחת לראשי שבחי' שמאל דוחה גורם נשיאות ראש להתגלות בחג הסוכות בחי' וימינו תחבקני כאדם החובק את חבירו מאהבה ואינו מניחו להפרד ממנו. **כך בחג הסוכות הסכך וג' דפנות הן בחי' חיבוק וקרבת ה' ממש שסובבו ומקיפו מכל צד ואינו מניחו להיות בבחי' נפרד ח"ו.**

ובאותו ענין כתוב בספר פרי עץ חיים [שחיבר רבי חיים ויטאל זללה"ה כפי ששמע מרבו האר"י ז"ל] (שער חג הסוכות פרק ד):
ונבאר עתה ענין הסוכה המסככת לשניהן, שהוא בחי' זרוע ימין דו"א, המקיף את הנוקבא. כי הלא באותו הזרוע ימין, יש בו בודאי אור המקיף אותו, והנה כשהוא מחבק את הנוקבא, נמצא מוקפת ומסוככת בו, והנה נודע זה שארז"ל, כי עיקר הסוכה הם ב' דפנות כהלכתן, וג' אפילו טפח, **והוא ענין חיבוק הזרוע הנ"ל**, והוא, כשהאדם מחבק את אשתו, הנה היא עומדת פב"פ, ואז מתחבקת בזרועו. והנה בזרועו יש בו ג' פ, **א' היא הפרק הסמוך לכתף, ופרק הזרוע עצמו, ופרקי של אצבעות.** והנה כשאדם מחבק, הוא מחבק בצד שמאל של נוקבא, עם פרק העליון של הזרוע עצמו, אחר כך כופף זרועו יותר, ומחבק האחור של הנוקבא, בפרק ב' של הזרוע, הרי הם ב' דפנות גמורים, ואמנם עוד כופף דופן ג' שהוא פרק היד עם האצבעות לבדם, הנכפף ומחבק צד הפנים של הנוקבא, **וזהו שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח**, כי צד הפנים של הנוקבא אינה בבחי' חיבוק כולה, רק בחי' שיעור טפח ממנה לבד.

כל חמישה חומשי תורה מתחילים במילה של אהבה לעם ישראל:
"בראשית": רש"י מביא בשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה (ירמיה ב,ג).

"שמות" : רש"י כותב חזר ומנאן במיתתן להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים.

"ויקרא" : רש"י אומר לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה לשון חבה.

"במדבר" : רש"י מסביר מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה.

"דברים" : רש"י מדגיש והזכירם [המקומות] ברמז מפני כבודן של ישראל.

ב. עונג ושמחה

כתוב בספר באר יוסף [שחיבר הרב יוסף צבי סלנט] (פרשת אמור):
ובגמרא סוכה (כו, ב) אמר רבא **מצטער פטור מן הסוכה**, ואמרו שם בגמרא דאפילו חש בעיניו או בראשו ואפילו מצטער רק מן הזבובים או מן הרוח פטור מן הסוכה. וכתבו התוספות שם דהלימוד הוא מתשובו ודרשינן תשובו כעין תדורו דאין אדם דר במקום שמצטער.

וצריך טעם למה נשתנתה מצוה זו משאר המצוות דכולן מחוייב לקיימן אפילו כשמצטער בעשייתן ואדרבא **לפום צערא אנגרא** ואפילו חולה אם אין בו סכנה צריך לקיים המצוות כגון אכילת פסח או מצה חייב בהם אע"פ שמצטער באכילתם, אם כן מה טעם שבמצווה זו פטרתו התורה, ולא עוד

אלא שאמרו על מי שיושב בסוכה כשמצטער דנקרא הדיוט (שו"ע או"ח תרל"ט).

והנה במצות סוכה מצד אחד מצינו בה ענין של גלות ולעומת זה אנו רואים דהיא מצוה של הנאה ועונג ולכאורה הם כשני ענינים נוגדים אבל באמת נראה דלשניהם ענין אחד ועולים לכוונה אחת. [...]

כי אמנם רצון התורה הוא בזה שנצא מן הבית הקבוע אף אם הוא בכל הכשר סוכה, ולישב בכל שבעת הימים דוקא בדירה עראית שלא גרנו בו עד עכשיו שזה הוא בבחינת גלות, אולם בדירה הגלותית העראית הזאת נתענג בה בהנאה ועידונים ככל אות נפשנו וכברכת ה' עלינו בגילה ושמחה כדי לעשות בזה זכרון לגודל החסד אשר עשה הקב"ה עמנו בהוציאנו ממצרים שלא כמנהגו של עולם אשר כפי הרגיל הגולים ממדינה למדינה או כשמדינה אחת שולחת חיל צבא לכבוש מדינה אחרת הרחוקה ממנה אז הגולים או אנשי החיל מתענים ומתייסרים בדרכים בכל מיני קשיים ועינויים הן במאכלתם ומשתם ובמלבושיהם ובשינתם וכדומה, ביום אוכלם החורב וקרח בלילה.

אבל לא כן עשה הקב"ה עמנו בהוציאנו ממצרים והעבירנו את המדבר הגדול והנורא שאז סיבב אותנו והקיפנו בענני הכבוד מכל הצדדים ומלמעלה כדי להגן עלינו מהשרב והשמש ומקור ורוח וכמו כן האכילנו את המן שהיה מוטעם בכל הטעמים והשקנו במים חיים מבארה של מרים והענן שף את בגדיהם ומלכנו ומגהצן (וכמו שפירש רש"י (דברים ח, ד) עה"פ שמלתך לא בלתה וגו' עיי"ש) והיו מתענגים בנאות דשאים של הבאר שהיה ריחן מפעפע בכל העולם (כן הוא במדרש רבה פ' תבוא) ולא חסרו שום דבר כאילו היו בארץ מיושבת המלאה כל טוב.

ולזכרון החסד הגדול הזה אשר אף בהיותנו נעים במדבר בארץ לא זרועה סיפק לנו הקב"ה שם את כל צרכינו באין מחסור דבר והשביע את נפשנו בכל הטוב לכן צוה אותנו שבחודש השביעי באספנו מגרנו ומיקבינו והאוצרות מלאים מתבואת הארץ דגן ותירוש וכל פרי עץ למיניהם והלב שש ושמח מברכת ה' עלינו אז אמרה תורה "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" שזה אמנם בדמיון גולה ממקומו אולם שם "תשבו כעין תדורו" היינו הישיבה העראית הזאת תהי' בשמחה ובטוב לבב ובנחת רוח וכמו שבדירת הקבע של האדם הוא דר שם ביישוב הדעת ובשביעת רצון כמו כן במצב כזה דוקא תשבו בהסוכה שהיא דירת עראי ובאופן כזה יהיה בישיבת הסוכה זכרון מתאים וידיעה לדורות כי כן השבתי את בני ישראל בסוכות בהוציא אותם מארץ מצרים דאף בהיותכם גולים דרך המדבר הושבתי אתכם שמה בסוכות ענני הכבוד בפאר והדר ומדושני עונג וכל טוב נמצא בזה כאמור דשניהם ענין אחד הוא היינו דבאמת הישיבה היא עראית ובבחינת גלות אולם ישיבה זו תהי' בעונג ושמחה ואז יהי' בזה זכר להנס הנעשה עמנו בזמן יציאתנו ממצרים. [...]

ומעתה יובן לנכון בטוב טעם הענין שעמדנו ע"ז בריש דברינו מה שאמרו דהמצטער פטור מן הסוכה דכיון שכל עיקר הכוונה הוא להתענג ולהתעדתן בישיבת דירה ארעית זו כדי לעשות אות וזכרון לאותו הזמן שיצאנו ממצרים שבמדבר השמש מאין כל פתח לנו הקב"ה את אוצרו הטוב והריק לנו ברכה עד בלי די בכל מיני עונג ונחת רוח א"כ אם יושב בסוכה ומצטער בה או שסובל צער ועינוי, בטלה באופן זה תכלית כוונת המצווה, ואין שום טעם בישיבה זו כשהוא היפוך הכוונה שבמצווה זו וגם אם מתעקש ויושב בה עם צערו וסבלו נקרא בזה הדיוט כי לא לצער ניתנה אלא לעונג ושמחה להתענג ולהתעדתן במצוה זו ויקר תפארתה וע"י זה יהי' בישיבתנו בסוכה זכר לסוכות שהושיב אותנו הקב"ה בצאתנו ממצרים ויתקיים כוונת הכתוב "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות וגו'".

הרחמן הוא יקים לנו את סכת דוד הנופלת

חג שמח !